

Arkkiv. no 1/7.1.1998

M

Jaalan Huhdasjärven Pukkisaaren myöhäiskivikautisen asuinpaikan kaivaus 1996. Kymenlaakson maakuntamuseo.

kl: Haapalahti
tl: Järvelä RNo
om: Sari Ruismäki, os. Vilhovuorenk. 7-9 F, 171 500 Helsinki 50
p. 3114 05 HUHDASJÄRVI
x= 6784 48, y= 478 18, z= n. 75
Löydöt: KM 29098:1-
Ajoitus: myöhäiskivikausi
Tutkitun alueen laajuus: 26 m²
Kaivauksenjohtaja: Timo Miettinen/virkatyö
Kaivauksen rahoitus: Kymenlaakson maakuntamuseo, Jaalan kunta, Kymenlaakson liitto.
Kaivauksen työvoima: Turun yliopiston arkeologian opiskelijat, Päijät-Hämeen harrastaja-arkeologit
Liitteet: karttaliitteet 1 - *eivät mukana 7.1.1998*
 valok. 1-11

Asuinpaikan sijainti ja löytyminen

Ks. T. Miettisen koekaivausraporttia 28.4.1996 Jaalan Huhdasjärven varhaismetallikautisen asuinpaikan koekaivaus 1995.

Kaivaus

Pukkisaaren asuinpaikan kaivauksia jatkettiin elokuussa 1996 samaan aikaan kun kalmistoa tutkittiin saaren pohjoispäässä. Kaivaus sijoitettiin niin, että paikalla olevasta painanteesta suurempi, itäisempi, jonka keskelle koekuoppa tehtiin edellisenä kesänä, tuli kokonaisuudessaan tutkituksi sen reuna-alueita myöten. Tällä pyrittiin selvittämään mm. sitä, onko n. 5 m leveä loiva painanne todella kodanpohja, mitä oli syytä epäillä koekuopasta saadun poikkeuksellisen runsaan löytöaineiston perusteella. Toisaalta kuopanteen loivuus ja suhteellisen pieni halkaisija puhuivat tätä vaihtoehtoa vastaan (valok. 1-2).

Paikalle avattiin 6,5 ruudun kaivaus, yht. 26 m² (valok. 3-4). Kaivausalue ei lopulta asettunut aivan kuokuopan eli painanteen syvimmän kohdan kohdalle vaan laajeni enemmän itään ja pohjoiseen, jossa kulttuurikerros oli löytörikkainta. Maaperä paikalla oli harvinaisen puhdasta kivetöntä hiekkaa kun taas Pukkisaaren pohjoispää oli osin melko tiukkaakin hiesun- ja savensekaista hiekkaa tai pelkkää hiesua.

Kaivauksen ei voida sanoa alkaneen lupaavasti. Varsin ohuen turvekerroksen alla oleva hiekkamaan pintakerros oli lähes täysin löydötön eikä myöskään merkkejä värjäytyneestä kulttuurikerroksesta ollut nähtävissä hiekan pintakerroksessa. Koska löytöjä tuli syvemmältä kohta-

laisen runsaastikin selittyy asuinpaikan pintarakenne ilmeisesti osin pehmeän pintahiekan liikkumisesta ja kerrostumisesta kaltevalla rinneellä; routa ja sateet ovat peittäneet asuinpaikan pinnan ylempää valuneella aineksella.

Tilanne muuttui 2. ja etenkin 3:n kaivauskerroksen myötä. Löytöjä, etenkin keramiikkaa, alkoi tulla esiin, tosin harvakseltaan mutta värjäntynyt ja läikikäs kulttuurikerros puuttui edelleenkin. Mitään merkkejä tulenpidosta ei myöskään ilmaantunut. Vaikka asuinpaikan ke-raaminen spektri osoittoittautui löytöjen perusteella melko rikkaaksi, on ilmeistä, että molemmat asutusvaiheet ovat olleet suhteellisen lyhytaikaisia, kausiluonteisia. Löytökerros ulottui kuitenkin epätasaisena suhteellisen syvälle, n. 35 - 40 cm:iin saakka; on ilmeistä, että löydöt ovat polkeutuneet melko pehmeässä hiekassa suhteellisen syvälle asuinpaikan tilapäiskäytössäkin.

Tietynlaista löytöjen ja toiminnan keskittymistä kuopanteen kohdalle oli kuitenkin havaittavissa. Tämä ilmeni mm. siitä, että miltei kuopanteen keskeltä löytyi kaksi hioinlaakakiveä - toinen niistä oli miltei ehjä (valok. 8) - ja niiden itäpuolelta kolme tehokasta työstövälinettä, kynsitalttaa. Isompia talttoja ja niiden katkelmia saatiin talteen silmiinpistävän vähän, samoin kvartsi-iskoksia ja -kaapimia sekä palanutta luuta; tämä kaikki viittaa asuinpaikan niukkaan käyttöasteeseen. Keramiikkaa saatiin talteen suhteellisen runsaasti, ainakin muuhun löytöaineistoon nähden. Tämän voi katsoa viittaavan asuinpaikan käytön intensiivisyyteen sen lyhytkestoisuudesta huolimatta.

Löydöt

Asuinpaikan merkittävin löytöaineistio muodostui keramiikasta. Siihen jouduttiin kohdistamaan erityistä mielenkiintoa siksi, että edellisen vuoden kuokuopasta saatu keramiikka jäi - lähinnä aineiston niukkuuden vuoksi - epämääräiseksi ja sen identifointi johti valitettavasti jopa virhetulkintaan; sinänsä hyvä ja varoittava esimerkki siitä, kuinka varovainen tulisi aina olla koekuoppamateriaalin eli varsin suppean näytön tulkinnessa. Silloin keramiikan pohjalta kokonaisuudessaan epineoliittiseksi arvoitu asuinpaikka osoittautuikin neoliittiseksi; tosin muun löytömaterialin todettiin jo silloin olevan ristiriidassa keramiikan antaman kuvan kanssa.

Viime vuonna lähinnä epineoliittiseksi tulkitun asbestikeramiikan määritys selvisi melkein kaivauksen alussa kun kaivausalueen yläreunasta löytyi Pöljän keramiikalle ominainen reunapala sisäänpäin suuntautuvi-ne reunalistoineen (valok. 5). Palasen konsistenssi ja pintarakenne osoitti vastaansanomattomasti, että muukin asuinpaikan asbestikeraaminen aineisto edustaa samaa kulttuurivaihetta. Edellisen vuoden koekuopasta saatu asbestikeramiikka oli niin pieniksi paloiksi murtunutta että sitä erehdyttiin pitämään epineoliittisena. Näin myös se edellisenä kesänä kummasteltu seikka, että epineoliittiselta näyttävältä asuinpaikalta voi löytyä v-porattu meripihkanappi, sai luonnollisen selityksensä; muutkin ko. tyyppin korut on tavattu neoliittisilta asuinpaikoilta. Tämän kaivauksen yhteydessä löytyi lisää meripihkaa, helmen puolikas. Vaikka asuinpaikan kulttuurikerros oli sen paksuuteen nähden löytököyhä, voidaan kuitenkin sanoa, että siitä löytyi melko runsaasti pienesineistöä siihen nähden, että kyseessä on yleensä niukkalöytyinen pöljänkeraaminen asuinpaikka.

Toinen, lukumääräisesti vähäisempi keramiikka-aineisto osoittautui ongelmallisemmaksi. Vaikka sen neoliittisuus näyttääkin nyt, laajemman materiaalin perusteella ilmeiseltä, puuttuvat siitä tarkemman identifioinnin ja ajoituksen edellytyksenä olevat yksityiskohdat kuten koristelu; juuri tämä erehdytti pitämään edellisen vuoden koekuopasta

saatua ko. tyyppiä tekstiilikeramiikkana. Ilmeisesti se kuitenkin kytkeytyy mm. saviaineksen konsistenssin perusteella nuorakeramamiseen traditioon edustaen sen itäisen reuna-alueen hieman epäkarakteristista varianttia (Näin asian on nähnyt mm. C. Carpelan).

Molempien keramiikkatyyppien esiintymisessä asuinpaikan kulttuurikerroksessa oli nähtävissä - ei tosin kovin selvästi - vertikaalista stratigrafiaa; nuorakeramiikka löytyi yleensä Pöljän keramiikkaa syvemmältä, mikä ei ole ristiriidassa niiden keskinäisen ikäaseman kanssa.

Aivan kaivauksen viime vaiheessa löytyi kulttuurikerroksen syvimmästä osasta pari palaa, joista toista, ruudusta löytynyttä reunapalaa (:) ei ole ainakaan toistaiseksi kyetty identifioimaan ja ajoittamaan; ilmeisesti se on kuitenkin neoliittinen (valok. 6). Se voi viitata siihen mahdollisuuteen, että asuinpaikalla voi piillä kolmas-kin, nyt tunnistettuja tasoja vanhempi kerrostuma. Tästäkin syystä tulisi kaivauksia paikalla jatkaa.

Kolme kynsitalttaa edustavat kaikki litteää tyyppiä ja jokaisella on oma profiilinsa. Nuolenkärkien puuttuminen viittaa osaltaan asuinpaikan käytön luonteeseen. Purupihkan palasia löydettiin kaksi. Toinen niistä on ehjä ja hyvin edustava. Siinä erottuvat molempien hammasriivien jäljet niin hyvin, että niiden perusteella olisi mahdollista tehdä hammasantropologisia johtopäätöksiä - tietääkseni purupihka-aineistomme on tässä suhteessa jäänyt kokonaisuudessaan hyödyntämättä.

Asuinpaikan laajuus

Asuinpaikan kulttuurikerros jatkui melko rikkaana ja paksuna kaivausalueen pohjois-koillis- ja itäsektorilla; juuri tänne tulisi kaivauksia laajentaa myöhemmissä tutkimuksissa. Sensijaan lännessä, toisen matalamman kuopanteen suunnassa, löydöt vähenivät selvästi, mikä oli odotettavissakin ko. kuopanteen koekuopan niukkojen löytöjen perusteella. Asuinpaikan ylä- ja alarajan selvittämiseksi tehtiin pitkä kuokuoppa rinteen suuntaisesti. Osoittautui kuitenkin, että melko tiheän puuston ja sen juurien vuoksi - maanomistajan kanssa oli sovittu puiden varjelemisesta hänen toivomuksensa mukaisesti - oli hyvin vaikea saada selvää kuvaa ko. tilanteesta; löytöjen ilmeinen niukkuus oli osasyynä tähän. Koska kaivausalueen alapuolelta ei koeojasta tavattu lainkaan löytöjä, näyttää siltä, että asuinpaikan kulttuurikerros loppuu kohta kaivausalueen alapuolella: tämä viitannee siihen, että myös vesiraja asuinpaikan käyttöaikana runsaat 4000 vuotta sitten oli suunnilleen siinä eli n. metrin järven nykypintaa ylempänä. Näin ollen näyttää siltä, että asuinpaikan laajuus on itä-länsisuunnassa n. 30 m, pohjois-eteläsuunnassa n. 10 m.

On tietysti mahdollista, että kulttuurikerrosta on muuallakin Pukkisaaren eteläpäässä - kivikautiset asuinpaikat ovat usein varsin yllätyksellisiä - mutta maastollisesti sopivin kohta asuinpaikalle on kuitenkin juuri kaivetulla alueella. Tämä kohta täyttää niin hyvin kaikki neoliittiselle asuinpaikalle asetettavat maastolliset vaatimukset - eteläsuunta, juuri sopiva kaltevuus, hieno hiekkapohja, viereinen pyynnin kannalta erinomainen salmi jne. - että olisi oikeastaan ollut mahdotonta, että se olisi jäänyt käyttämättä.

Yleistä

Pukkisaaren kivikautinen asuinpaikka asettuu keraamisen profiilinsa perusteella mielenkiintoiselle raja-alueelle. Sekä läntinen nuorakeraminen kulttuuri että itäinen pöljänkeraminen kulttuuri ulottuvat täällä epätavallisen pitkälle, ulokkeenomaisesti, toistensa alueelle;

kyseessä lienee peräti Pöljän keramiikan lounaisin esiintymä meillä. Jos molemmat keramiikkatyypit edustavat omaan väestöään, merkitsee Pukkisaaren asuinpaikka mahdollisesti myös etnistä kontaktia, jonka ei tosin tarvitse olla synkroninen. Joka tapauksessa Pukkisaaren asuinpaikka on harvinaisen hieno ja konkreettinen esimerkki Kymenlaaksolle yleensäkin ominaisesta kulttuurihistoriallisesta erityispiirteestä, itäisten ja läntisten elementtien rinnakkaisuudesta ja lomittumisesta toisiinsa. Kymenlaakso on ollut etnistä sekakulttuurialuetta jo kivikaudella. Sama kaksisuuntaisuus ilmenee myös Pukkisaaren toisessa muinaisjäännöksessä, saaren pohjoispäässä sijaitsevassa viikinkiaikaisessa polttokenttäkalmistossa, jossa länsisuomalais-hämäläiseen löytöaineistoon sekoittuu myös itäisiä piirteitä.

Pukkisaaren kaltainen kaksiosainen muinaisjäännöskompleksi on ilmeisesti meillä ainoa laatuaan. Se ilmentää muun ohella hienosti kulttuurista sukkessiota; kivikautisen saariasuinpaikan rinnalle kehittyä aikaa myöten, varhaisen metallikauden aikana kehittyneen mallin mukaisesti, rautakautinen saarikalmisto, muinaissuomalaisten vainajien asuinpaikka.

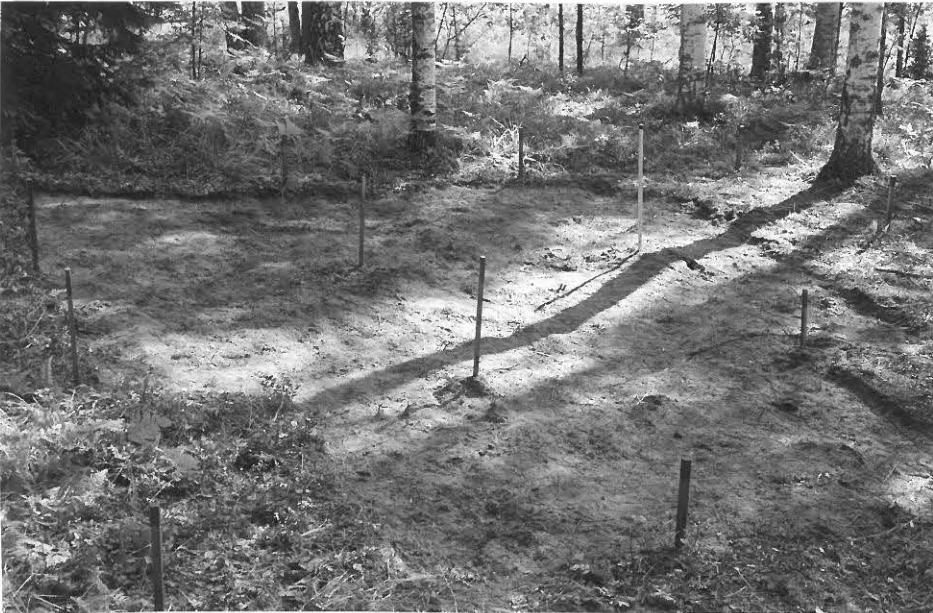
Kotkassa 15.11.1997

Timo Miettinen

1. Asuinpaikka sijaitsee Pukkisaaren eteläpäässä loivasti etelään viettävällä rinteellä, jonka maaperä on puhdasta hiekkaa. Kaivausalue, ns. kodanpohja, on kuvan keskellä olevalla aukealla. Taustalla Huhdasjärveä.
Kuva luoteesta.

2. Pintaturve on poistettu kaivausalueen kohdalta. Loiva kuopanne näkyvillä alueen keskellä.
Kuva lounaasta.

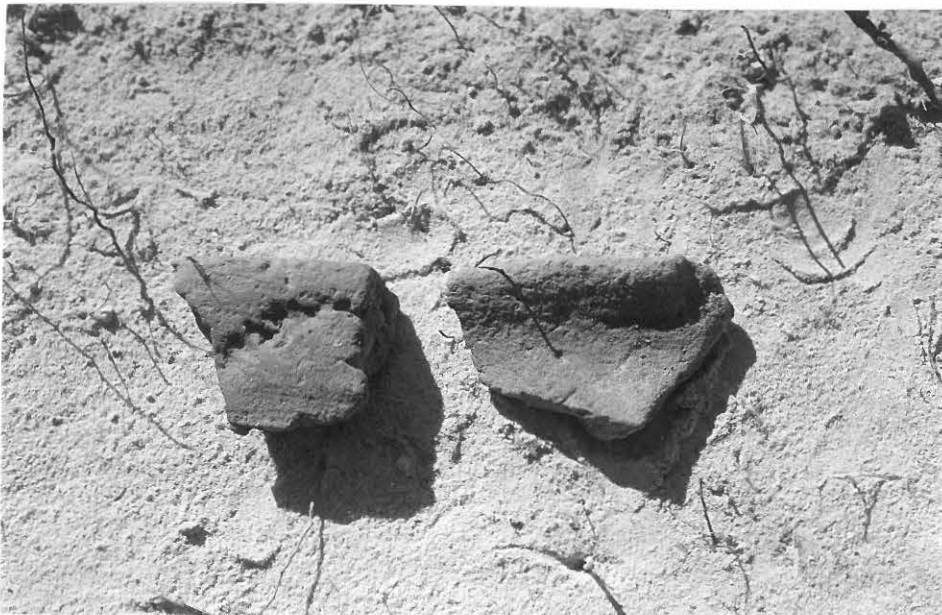
3. 1. kaivauskerroksen tutkimus meneillään pääosin Päijät-Hämeen harrastaja-arkeologien voimin.
Kuva lännestä. Taustalla Pukkisaaren mantereesta erottava kapea salmi.

4. Kaivauksessa on edetty jo 2.kerrokseen, jossa löydöt varsinaisesti alkoivat. Hieno hiekka on edelleen miltei täysin kivetöntä. Kuva lännestä.

5. Tämän Pöljän keramiikan reunapalan löytyminen selvitti koekuopasta viime vuonna saadun asbestikeramiikan tyyppin identifioinnin ja osoitti, että koko asuinpaikka on myöhäis-neoliittinen.

6. Vasemmanpuoleinen reunapala löytyi asuinpaikan alimmasta kulttuurikerroksesta ja edustanee siten sen vanhinta keraamista tasoa.

7. Alimmasta kaivauskerroksesta löytyi Pöljän astian pohjaosa, joka otettiin talteen leikkaamalla se irti hiekasta.

8. Miltei ehjä kiertäen hangattu hoinlaaka löytyi asuinpaikan pohjakerroksesta.

JAALA, HUHDASJÄRVI
PUKKISAARI

9. Kaivaus loppuvaiheessaan. Löydöt loppuivat n, 35 - 40 cm:n syvyydessä. Asuinpaikan kulttuurikerros jatkuu melko rikkaana itään ja pohjoiseen päin. Kuva luoteesta.

10. Professorit Saarnisto ja Taavitsainen tutustumassa Pukkisaaren geologiaan ja arkeologiaan. Jukka Palm esittelee löytöjä.

JAALA, HUHDASJÄRVI
PUKKISAARI
Timo Miettinen 1996

11. Lopuksi yritettiin selvittää koeojin asuinpaikan ylä- ja alarajat mutta maaperän juurisuuden vuoksi jouduttiin tyytymään pääosin kuokuoppiin. (Maanomistajan kanssa oli sovittu, ettei kaivausalueita ympäröiviä puita vahingoiteta.) Kuva pohjoisesta.